Avrupa Değişiyor

COĞRAFİ KEŞİFLER

XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupalılar yeni kıtalara ve ticaret yollarına ulaştı; büyük bir **sermaye birikimi** sağladılar. Ticaret okyanuslara kayınca İpek ve Baharat yolları eski önemini kaybetti.

RÖNESANS

Bilim, güzel sanatlar, edebiyat ve düşüncede yeniden doğuştur. Sorgulayan, insanı merkeze alan (hümanist) anlayış güçlendi.

REFORM

XVI. yüzyılda Katolik Kilisesine karşı başlayan dinde yenilenme hareketidir. Yeni mezhepler doğdu, mezhep çatışmaları arttı. Kilisenin eğitim ve bilim üzerindeki baskısı azaldı; **skolastik** düşünce yerini akla ve deneye dayanan **pozitif** düşünceye bıraktı.

BUNU UNUTMA

Skolastik düşünce: Kilise öğretisini sorgulanamaz kabul eden, akıl ve deneye kapalı düşünce yapısı.

Aydınlanma Çağı

XVII ve XVIII. yüzyıllarda bilim ve felsefede ortaya çıkan düşünce sisteminin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde bilginin kaynağı akıl, bilim, deney ve gözlem sayıldı; **insan ve insanın mutluluğu** merkeze alındı. Bilim ve teknolojide hızlanan gelişmeler Avrupa'yı ileri taşıdı, Sanayi İnkılabı'nın yolunu açtı.

Düşünür	Savunduğu fikirler
Montesquieu (Fransa)	Mutlakiyete karşı çıktı, **meşruti monarşiyi** (anayasalı krallık) savundu. Kanunların önemi ve güçler ayrılığı üzerinde durdu.
Rousseau (Fransa)	Eşitlik, demokrasi ve **millî egemenlik**; yönetme hakkının halka ait olması
Voltaire (Fransa)	Vicdan ve fikir hürriyeti
Diderot (Fransa)	Hazırladığı ansiklopediyle esaret, hürriyet ve adalet kavramlarını halkın anlayacağı biçimde yaydı.
Bacon, Newton (İngiltere), **Descartes** (Fransa)	Bilimsel düşünce, deney ve akıl yoluyla bilgiye ulaşma

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Aydınlanma düşünürleri insan hakları, demokrasi, özgürlük, eşitlik ve adalet kavramlarını halka anlattı. Bu fikirler **Fransız İhtilali'nin fitilini ateşledi.**

Fransız İhtilali

Nedeni: Mutlakiyetle yönetilen Fransa'da soylular ve rahipler ayrıcalıklıydı, halk ağır vergiler altında eziliyordu. Aydınlanma fikirleri ve Amerika'daki bağımsızlık mücadelesi halkı etkiledi. **14 Temmuz 1789'da** halk Bastille Hapishanesi'ni bastı; ihtilal kısa sürede bütün ülkeye yayıldı. Krallık **1792'de** kaldırıldı.

Avrupa'yı ileri taşıyan zincir

Coğrafi Keşifler (sermaye) → **Rönesans** (hümanizm) → **Reform** (pozitif düşünce) → **Aydınlanma** ya da **Akıl Çağı** (akıl, bilim, deney) → **Sanayi İnkılabı** (ekonomide değişim) ve **Fransız İhtilali** (siyasette değişim). **Osmanlı ise** XVII. yüzyıl başlarına kadar birçok alanda Avrupa'nın ilerisindeydi; bu gelişmeleri takip edemeyince geride kaldı.

Kazanım: Avrupa'daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti'nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrar.

İki Büyük Devrim

Fransız İhtilali'nin sonuçları	Osmanlı Devleti'ne etkisi
İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi (1789): İnsanlar hür ve eşit doğar, **egemenlik milletindir**.	Hak, hukuk ve anayasa düşüncesi Osmanlı aydınlarını etkiledi.
Adalet, eşitlik, özgürlük, demokrasi ve **laiklik** kavramları yayıldı.	Meşrutiyet ve anayasa isteği güçlendi.
Milliyetçilik akımı yayıldı: Her milletin kendi bağımsız devletini kurma hakkı vardır.	Çok uluslu yapıdaki Osmanlı'da azınlıklar ayaklandı, **dağılma süreci** başladı.

Buharla çalışan fabrika (temsili)

Sanayi İnkılabı

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında **İngiltere'de** başladı. İskoç mucit **James Watt'ın 1769'da** geliştirdiği buhar makinesiyle insan ve hayvan gücüne dayalı üretimden **makine gücüne** geçildi. XIX. yüzyılda Batı Avrupa'ya, Kuzey Amerika'ya ve Japonya'ya yayıldı.

Sonuçları

- Ucuz, bol ve seri üretim yapıldı.
- Fabrikalar kuruldu, iş gücü ihtiyacı arttı.
- Demir yolu taşımacılığı gelişti.
- **Ham madde** ve **pazar** arayışı başladı.

Sömürgecilik

Güçlü devletlerin zayıf ülkeleri kömür, demir, petrol, pamuk ve buğday için **ham madde kaynağı** ve **açık pazar** hâline getirmesidir. İngiltere Hindistan, Uzak Doğu ve Afrika'da; Fransa Asya ve Afrika'da sömürge kurdu. Siyasi birliğini geç kuran Almanya ve İtalya da bu yarışa katıldı.

Bir benzetme: Sanayi İnkılabı'nı dev bir ekmek fırını gibi düşün. Fırının durmadan çalışması için tonlarca una (**ham madde**), çıkan ekmekleri satmak için de yeni mahallelere (**pazar**) ihtiyaç vardır. Sömürgeci devletler bu fırınları beslemek için başka ülkelerin topraklarına göz dikti.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Sanayi İnkılabı **sömürgeciliği hızlandırdı**; Fransız İhtilali'nin siyasi sonucu **milliyetçiliktir**. İkisi de Osmanlı'yı zayıflattı.

Notlarım

Zor Durumdaki Osmanlı

Siyasi ve sosyal sorunlar

- **Gerileme:** XVII. yüzyıldan itibaren güç kaybetti, ıslahatlar beklenen sonucu vermedi.
- **Milliyetçilik isyanları:** İlk isyan edenler Sırplar (1804), ilk bağımsız olanlar Yunanlar (1829 Edirne Antlaşması). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası **Berlin Antlaşması** (1878) ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız oldu.
- **Panslavizm:** Rusya, Slav kökenli Balkan halklarını kendi önderliğinde birleştirmek için ayaklandırdı.
- **Denge politikası:** Osmanlı, büyük devletler arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanıp müttefik bularak ayakta kalmaya çalıştı.
- **Göçler:** Kaybedilen topraklardan Anadolu'ya büyük göçler oldu; konut, gıda, iş ve güvenlik sorunları arttı.

DİKKAT!

Panslavizm: Rusya öncülüğünde bütün Slavları Ortodoksluk etrafında tek yönetimde toplama akımı. Amacı Boğazlar'a ve Balkanlar'a inmekti.

El tezgâhı ve ithal mal (temsili)

Ekonomik çöküş

Avrupa fabrikalarının ucuz malları Osmanlı pazarını doldurdu. **Kapitülasyonlar** yüzünden bu mallar düşük gümrükle girdi. El tezgâhları ve küçük atölyeler kapandı, işsizlik arttı. Osmanlı, Avrupa'nın **ham madde kaynağı ve açık pazarı** oldu.

Sosyal sıkıntılar: Balkanlar'dan gelen göçlerle temel gıda ihtiyacını karşılamak zorlaştı, bu da birçok sağlık sorununu beraberinde getirdi. Anadolu'daki birçok şehirde huzur ve güven ortamı bozuldu.

Yıl	Borç sarmalı
1854	Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında İngiltere'den **ilk dış borç** alındı. Sonra başka devletlerden de borç alındı.
1881	Osmanlı borç ödeyemez hâle gelince alacaklı Avrupa devletleri **Düyûn-ı Umûmiye** (Genel Borçlar) İdaresini kurdu. Devletin en düzenli gelirleri olan gümrük gelirleri ile tuz, ipek ve tütün vergileri bu idarenin eline geçti.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Kapitülasyonlar ve Düyûn-ı Umûmiye Osmanlı'nın **ekonomik bağımsızlığını** zedeledi. Bu yüzden Atatürk, siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla tamamlanması gerektiğini vurgulayacaktır.

Düyûn-ı Umûmiye'yi düşün

Arkadaşından borç aldın ama ödeyemedin. Arkadaşın her ay harçlığının büyük kısmına doğrudan el koyuyor, sana çok az para bırakıyor. Artık kendi paran üzerinde söz hakkın kalmıyor. Osmanlı'nın gelirleri de böyle yabancıların denetimine girdi.

Siyasi sorunlar	Ekonomik sorunlar	Sosyal sorunlar
Milliyetçilik isyanları, toprak kayıpları, büyük devletlerin azınlıkları bahane edip iç işlere karışması	Açık pazar olma, kapitülasyonlar, dış borç ve Düyûn-ı Umûmiye, atölyelerin kapanması	Göçler, gıda ve sağlık sorunları, işsizlik, huzur ve güven ortamının bozulması

Kurtuluş Arayışları

Gelişme	İçeriği	Önemi ve sonucu
Tanzimat Fermanı (1839)	Abdülmecid Dönemi'nde Mustafa Reşit Paşa Gülhane'de okudu (Gülhane Hatt-ı Hümayunu). Amaç, Avrupa'nın iç işlere karışmasını önlemek ve Osmanlıcılık anlayışıyla toplumu bir arada tutmaktı. Herkes kanun önünde eşit; can, mal, namus güvenliği; yargısız ceza yok; vergi gelire göre; askerlik vatandaşlık görevi; mülkiyet hakkı; rüşvet ve kayırma yasak.	Padişah ilk kez **kanunun üstünlüğünü** kabul etti. Anayasal düzene geçişte ilk adımdır.
Islahat Fermanı (1856)	Avrupa'nın baskısıyla ilan edildi. Müslüman ve gayrimüslim kanun önünde eşit; cizye kalktı; gayrimüslimler askerlik yapacak ya da bedel ödeyecek, devlet memuru olabilecek; din ve mezhep özgürlüğü; okul, ibadethane, hastane açma izni.	Gayrimüslimlerin hakları genişledi; Müslüman halkta hoşnutsuzluk doğdu. Avrupa'nın iç işlere karışması durmadı.
I. Meşrutiyet (23 Aralık 1876)	Genç Osmanlılar (Jön Türkler) meşrutiyete karşı olan Abdülaziz'i indirip V. Murat'ı tahta çıkardı. V. Murat sağlık sorunları nedeniyle indirilince meşrutiyet sözü veren II. Abdülhamit tahta çıktı. İlk anayasa **Kanun-ı Esasi** ilan edildi. Meclis-i Âyan (üyeleri padişah seçer) ve Meclis-i Mebusan (üyeleri halk seçer) kuruldu.	Halk ilk kez seçime katıldı (yalnız erkekler oy kullandı). Son söz ve meclisi kapatma yetkisi padişahtaydı. Azınlık mebuslarının devlet aleyhine çalışmaları ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı gerekçesiyle meclis kapatıldı, anayasa askıya alındı.
II. Meşrutiyet (23 Temmuz 1908)	1889'da askerî tıp öğrencilerinin kurduğu **İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin** mücadelesiyle meşrutiyet yeniden ilan edildi.	Padişahın yetkileri azaldı, meclisinki arttı. **İlk siyasi partiler** kuruldu, çok partili hayat başladı. Basın, toplantı ve dernek kurma özgürlükleri genişledi.

Mutlakiyet mi, meşrutiyet mi?

Mutlakiyet: Bütün yetki hükümdardadır, halkın yönetimde söz hakkı yoktur.
Meşrutiyet: Hükümdarın yanında halkın seçtiği bir meclis vardır, yetkiler anayasayla sınırlanır. Meşrutiyet, demokrasiye giden yolda bir **ara basamaktır**; cumhuriyet değildir.

DİKKAT!

1908'de iç karışıklıklar sırasında Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti, Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i ilhak etti, Girit Yunanistan'a bağlandığını ilan etti.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e uzanan süreç Osmanlı'da **demokratikleşme** ve hukukun üstünlüğü yolunda atılan adımlardır. Amaç devleti dağılmaktan kurtarmaktı.

Kronolojiyi kafana yerleştir

1839 Tanzimat → **1856** Islahat → **1876** Kanun-ı Esasi ve I. Meşrutiyet → **1878** meclisin kapanması → **1889** İttihat ve Terakki → **1908** II. Meşrutiyet → **1909** 31 Mart Olayı ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi

Devleti Kurtarma Fikirleri

Dağılmayı önlemek için aydınlar ve devlet adamları dört ana fikir akımı ortaya attı. Hiçbiri imparatorluğu kurtaramadı, ama bazıları yeni Türk devletinin temellerine katkı sağladı.

Akım	Ne savundu?	Temsilcileri	Sonucu
Osmanlıcılık	Din, dil, ırk ve mezhep farkı gözetmeden herkesi eşit "Osmanlı vatandaşı" olarak bir arada tutmak. Kanun-ı Esasi bu fikre dayandı, Mebusan Meclisi'nde azınlıklar da temsil edildi.	Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi (Genç Osmanlılar)	Azınlık isyanları sürünce başarısız oldu. Balkan Savaşları'yla önemini yitirdi.
İslamcılık (Ümmetçilik)	Bütün Müslümanları halifenin etrafında toplamak; birliği din bağıyla sağlamak. II. Abdülhamit Dönemi'nde etkili oldu.	Mehmet Âkif (Ersoy), Sait Halim Paşa, Cemalettin Afgani	I. Dünya Savaşı'nda bazı Arap gruplarının İngilizlerle iş birliği yapmasıyla etkisini yitirdi.
Türkçülük	Devletin dini, dili, soyu ve ülküsü bir olan Türk toplumuna dayanması; Türklere millî bilinç kazandırmak. Dil, tarih ve edebiyatta bir kültür hareketi olarak başladı.	Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Gaspıralı İsmail, Mehmet Emin (Yurdakul)	II. Meşrutiyet'te İttihat ve Terakki destekledi. Millî Mücadele'ye ve yeni Türk devletine fikir temeli oldu.
Batıcılık	Batı'nın bilim, teknik, yönetim ve sosyokültürel kurumlarını alarak çağdaş Batı düzeyine çıkmak. Kökü XVIII. yüzyıl ıslahatlarına dayanır.	Tevfik Fikret, Celal Nuri (İleri), Süleyman Nazif, Abdullah Cevdet	İmparatorluğu kurtaramadı; Atatürk inkılaplarının alt yapısını oluşturdu.

Hangi akım hangi amaçla?

Gayrimüslim azınlıkları tutmak isteyen **Osmanlıcılık**, Müslüman halkı tutmak isteyen **İslamcılık**, Türkleri bilinçlendirmek isteyen **Türkçülük** oldu. **Batıcılık** ise sorunu milletlerde değil, Batı'nın gerisinde kalmakta gördü. Mustafa Kemal'in fikirleri en çok Türkçülük ve Batıcılıkla örtüşür.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Fikir akımlarının ortak amacı **devletin dağılmasını önlemekti.** Hiçbiri başarılı olamadı; çünkü milliyetçilik akımı çok uluslu yapıyı çözmüştü.

Kavram kutusu

Kapitülasyon: Yabancılara verilen ticari ve hukuki ayrıcalıklar. **Gayrimüslim:** Müslüman olmayan vatandaş. **Cizye:** Gayrimüslimlerden alınan baş vergisi. **İlhak:** Bir toprağı kendi ülkesine katmak.

Neden-sonuç zinciri

Aydınlanma → Fransız İhtilali → milliyetçilik → azınlık isyanları → toprak kaybı ve göç. Sanayi İnkılabı → sömürgecilik → Osmanlı'nın açık pazar olması → borç ve Düyûn-ı Umûmiye.

Genç Osmanlılar

1865'te İstanbul'da kurulan gizli siyasi örgüttür; Jön Türkler olarak da anılır. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi önde gelen üyeleriydi. Amaçları mutlakiyetten **meşrutiyete** geçmek, halkı aydınlatmak, halkın haklarını kanunla güvenceye almaktı. **Kanun-ı Esasi'nin** hazırlanmasında etkili oldular.

İttihat ve Terakki

1889'da askerî tıp öğrencilerinin kurduğu cemiyettir; subaylar ve aydınlar arasında yayıldı. **II. Meşrutiyet'in** ilanını sağladı. **31 Mart Olayı'nı** (13 Nisan 1909) Selanik'ten gelen **Hareket Ordusu** bastırdı; II. Abdülhamit tahttan indirildi, yerine **V. Mehmet Reşat** geçti. Cemiyet yönetimde etkin oldu, **Türkçülüğü** destekledi.

Kazanım: Avrupa'daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti'nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrar.

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Sanayi İnkılabı ilk olarak İngiltere'de başlamıştır.

☐ 2. Islahat Fermanı ile cizye vergisi kaldırılmıştır.

☐ 3. Meclis-i Âyan üyelerini halk seçerdi.

☐ 4. Kanun-ı Esasi, Osmanlı'nın ilk anayasasıdır.

☐ 5. Panslavizm, Osmanlı'yı güçlendiren bir politikadır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Rousseau	☐	Bütün Müslümanları halife etrafında toplama
B) İslamcılık	☐	Genel Borçlar İdaresi (1881)
C) Düyûn-ı Umûmiye	☐	Eşitlik ve millî egemenlik fikirleri
D) Kapitülasyon	☐	Herkesi eşit Osmanlı vatandaşı kabul etme
E) Osmanlıcılık	☐	Yabancılara verilen ayrıcalıklar

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **1908** **milliyetçilik** **1854** **Tanzimat**

1. Fransız İhtilali'nin yaydığı ..... akımı azınlık isyanlarına yol açtı.
2. Osmanlı ilk dış borcunu ..... yılında aldı.
3. Kanunun üstünlüğünü ilk kez kabul eden belge ..... Fermanı'dır.
4. II. Meşrutiyet ..... yılında ilan edildi.

D. Bilgimi yazıyorum

1. Aydınlanma Çağı'nda hangi değerler ön plana çıkmıştır? İki tanesini yazınız.

2. Sanayi İnkılabı ile sömürgecilik arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Osmanlı Devleti'nin ekonomisini zayıflatan iki gelişmeyi yazınız.

4. Meşrutiyet yönetimini mutlakiyetten ayıran özellik nedir?

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!